

OLVASÓNAPLÓ

DOKUMENTUMOK MUNKÁSMOZGALMUNK ELSŐ NEGYEDSZÁZADÁBÓL

Forradalmi munkásmozgalom a topolyai járásban I.

A kötetet összeállította és magyarázattal ellátta: Brindza Károly.
Topolya Község Képviselő-testülete, Topolya, 1977.

Topolya község felszabadulási ünnepére hagyta el a sajtót a valamikori topolyai járás munkásmozgalmát hitelesen tanúsító dokumentumok két könyvből álló első kötete *Forradalmi munkásmozgalom a topolyai járásban (1895—1918)* címmel. Ha a cím nem is a legszerencsésebb, a szándék, illetve az azt követő munka nyomán megvalósult eredmény mindenképpen az ilyen természetű kiadványok legrangosabbjai közé emeli a szóban forgó dokumentumkötetet nemcsak hazai, de nemzetközi viszonylatban is. Ezért hát csak dicsérhetjük a topolyaiak nemes kezdeményezését, példamutató áldozatkészségét, amikor belátva, hogy a szűkebb pátriájuk monográfiájának megírását megelőző kutatómunkálatok során előkerült és összegyűlt dokumentumok közül a város és vidéke munkásmozgalmára vonatkozó, különösen gazdag anyagból nem szabad csak illusztrációképpen szolgáló, imitt-amott elhelyezett kuriózumot csinálni, úgy döntöttek, hogy a hangyaszorgalommal összegyűjtött anyagot — a lehető legnagyobb teljességre törekedve — külön kötetben, illetve kötetekben is megjelentetik. Ipacs József, a szerkesztő bizottság elnöke a kötetet bevezető *Előszó*ban erről így ír:

„A Topolya és környéke monográfiájának megírását megelőző körületekintő kutatómunka kiváló és többretű termést hozott. Olyan lehetőséggel is szolgált, amelyre az induláskor nem is gondoltunk. A gyűjtés folyamán nemcsak hogy kirajzolódott előttünk az említett időszak munkásmozgalmi eseménytára, hanem össze is gyűlt annyi dokumentum, hogy annak láttán módosítani kényszerültünk eredeti szerkesztői elképzelésünkön. Az egykötetes válogatás helyett a teljességre való törekvés elvének tiszteletben tartásával három kötetben jelentjük meg a rendelkezésünkre álló anyagot.

Ez egyúttal biztosítja vidékünk munkásmozgalmának alaposabb áttekintését, elmélyültebb történelmi és társadalmi elemzését is. Így teljesebb képet alkothatunk arról az áldozatos harcról, amelyet apáink a tőkés társadalom megdöntéséért, egy igazságos, humánus, osztály nélküli társadalom megteremtéséért folytattak.”

Es valóban minden tanulmányánál ékesebben, meggyőzőbben beszélnek azok a hiteles szövegek, amelyeket 60 vagy 80 év távlatából — most már a megtett utat is ismerve, átérezve — újra olvashatunk:

„... Azt mondja meg a t. szerkesztő elvtárs, hogy mitévők legyünk mi most? Közeledik a tél s már félünk az újabb nyomortól, pedig tavaly télen jaj de sokat szenvedtünk a szűk kukoricatermés miatt, hát még a búza miatt is, mert nem bírtunk sehogy se keresni. Olyan nagy szegénységben voltunk, hogy nem volt mit enni, se fűtenivalónk, se jó ruhánk, se meleg gúnyánk, se lábbelink; így bizony sokat éhezünk és fázunk. Az idén volt egy kis bizodalomunk takarás előtt, hogy jobban fogunk keresni, de bizony lemaradtunk mindenről. Tessék csak meghall-

gatni, hogy folynak a dolgok! Az első szabadkai földön, Vojnics Simon úrnál dolgozott a nyáron 90 pár takaró, akik a búzáját, árpáját, zabját ledolgozták 11-edén — ezért adott nekik az úr 4 véka konvenciót, felét búzát, felét árpát —, de azért, hogy a földjére eresztette őket dolgozni, hát az aratóknak ingyen, isten nevében még a következő munkát kellett elvégezni: a fiúvet lekaszálni, fölgyűjteni és fölfontatozni; ezt két napon át páronként hordani; a bükkönyt, muhart és mislinget lekaszálni, felgyűjteni és fontatozni; végig elcsépelni, a szemet tisztán megrostálni és a magtárba behordani; a szalmát, polyvát szépen betetézni. Ha minden megvan, elmehetnek szépen haza, még azt sem mondja a földes-úr, hogy köszönöm. Bizony van elég, aki az üres tarisznyát viszi haza nagy bánatosan a szegény családja közé.

Tisztelt szerkesztő elvtárs, én elsoroltam mindazt a munkát, amit a szegénység ingyen végez ennek a tisztességes úri embernek. De másoknál is így van, például Kiss Lajos, Vojnics Sándor, Vojnics Gábris uraknál, vagy Lőrincz Pál gazdag paraszt úrnál is. Hát mitevők legyünk mindkét szegény munkások, akiknek a nyáron nem jutott takarási hely, se napszám? Mi lesz velünk a télen? Mert ott vagyunk már, hogy kukoricaföldet se kapunk se feléből, se harmadából, se negyedéből, de már régen folyik a 6-odán való kapálás, mert megkapálja a kapáló-ekével, s kiköti a takaróval, hogy kétszer megsegitse eke után kapálni a maga kenyere, amit másutt keresett meg, s emiatt nem bírunk kukoricaföldhöz jutni..."

A történelmet, a megtett út igazát ily életközelpbe hozó patinás szövegek azok, amelyek a dokumentumkötetek ízét, zamatát nemcsak jelen esetben, de általánosságban is adják, és az ember múltra inkább figyelő kíváncsisága mellett ezek azok a fogódzók, amelyek az ideig-óráig lenyűgöző, elkápráztató, ám az évek, évtizedek múlásával igencsak korrekcióra szoruló tudósi megállapításokkal szemben mindig megtartják a maguk frissességét, elvességét, és még akkor is aktuálisak maradnak, amikor a nemzedékeket vezérlő „igazságok” már teljesen elfelejtődtek.

Tudatos szándéka-e vagy csak kitérő ösztönösséggel megérett erénye a kötet összeállítójának, *Brindza Károlynak*, hogy rövid tömörséggel megfogalmazott áttekintése valóban csak áttekintés, most nem fontos. Tény, hogy nem szószátyárkodik; nem akar mindenáron nagyot mondani, inkább csak arra törekszik, hogy felvázolva a néhai Osztrák—Magyar Monarchia Magyarországának munkásmozgalmát, megkeresse azokat a pontokat, amelyekben keresztül a tárgyal terület, az egykori topolyai járás munkásmozgalmá találkozik az egészsel, csatlakozik ahhoz, illetve tűzfészékké válva magasan fölébe emelkedik annak. (Vö. a 29., 30., 32., 34., 36., 105., 313., 410. stb. dokumentumokkal.)

Az eddig elmondottak után már aligha kétséges, hogy a kötet lényegét maguk a dokumentumok jelentik. Ezek kötetbe kerülve sorszámot kaptak. Sorszámukat a kiadvány jellegének és a célnak egyaránt megfelelően keletkezésük, illetve megjelenésük időrendjével azonosítható sorrendben kapták. Így az 1895. január 28-án megjelent *Magyarország jogtalan népéhez* című pártfelhívás mint a legkorábbról közölt dokumentum az 1. és az 1918. december 22-én közzétett *Rendelelet a közszükségleti cikkek áráról* című mint a felöllet időszak utolsó dokumentuma az 581. sorszámot.

A dokumentumok közlés- és tárgyalási módjának szerkezeti felépítése:

Valamennyi dokumentumot a sorszámon kívül keltezés vezet be. A keltezés elemei: a dokumentum keletkezésének, esetleg a dokumentumban tárgyalt eseménynek a színhelye és napja. Ezt követi a dokumentum lényegére utaló főcím, majd ha a dokumentumnak eredetileg is volt címe, akkor alcímként az. Ezek után maga a dokumentum. A szerkezeti felépítés zárótétele a forráshelyek pontos megjelölése és a mindenkor vonallal elválasztott szerkesztői jegyzet.

A jegyzetekben — igen helyesen — rendszeresen találunk utalást a tárgyalt esettel, jelenséggel, személlyel összefüggő helyekre, dokumentumokra, sőt igen sokszor — és ez külön érdemük a jegyzeteknek — egé-

szen meleg hangvételi lírai sorokat egy-egy kedves emlékü, ám a mai világrendért sok zaklatást, szenvedést, megaláztatást vállaló elvtársról. (Vö. 24., 545.)

A könyv elhallgathatatlan érdeme, hogy az előszó és az áttekintés mellett a lényegesebb, a szerkesztő által valami oknál fogva fontosnak tartott mintegy 30–40 dokumentumot szerb fordításban is olvashatjuk, méghozzá igen célszerűen mindjárt a szóban forgó dokumentum után.

Akadnak azonban ennek az értékes munkának az előzőekben elmondott érdemei mellett fogyatékoságai, következetlenségei is. Az egyik mindjárt az előbb említett fordítással kapcsolatos. A közreműködő szakvéleményezők, lektor és korrektorok neve mellett igazán nyilvánosságra kerülhetett volna a fordító neve is. A könyv társadalmi szerepét illetően és mindennapi egymásra utaltságunkat példázandó is, az ő szerepe sem kevesebb az előbbieknél.

Inkább csak formai kifogás, hogy a két nyelven futó dokumentumcímek a tartalomjegyzéket duzzasztják, és nem különálló fejezetben találhatóak. Szerintünk a minden egyes dokumentumról legalább címszerű fordításban hirt adó dokumentumjegyzék mindenféleképpen tartozéka kellett hogy legyen a kötetnek, de inkább a függeléknek, a többi mutató, tájékoztató, eligazító között egy különálló fejezetben és nem a tartalomjegyzékben, mert így túlságosan is felduzzasztotta, funkcionálatlanná, szétesővé tette a tartalomjegyzéket, amely ezáltal az összterjedelem 7,5%-át (!) teszi ki. Erezhette ezt már maga a szerző is, hisz a mutatók mutatóját már új tartalomjegyzékként függesztette a könyv végére. Így aztán a könyvnek ez a hagyományos tartozéka elvesztette eredeti, szerkezeti rendeltetését. Nemcsak hogy nem segíti a keresés dolgát, de nem is igen érzékelteti a könyv egyébként helyes szerkezeti felépítését.

Szintén nem égbekiáltó hibája a könyvnek, de egy-két esetben az eredeti dokumentum és a fordítás keltezése nincs szinkronban. (Vö. 545. dokumentum, melynél — hogy az úgy még komplikáltabb legyen — a tartalomjegyzékben egy harmadik dátum szerepel.)

Elmarasztaló észrevételeink végén, de nem utolsósorban, szólnunk kell még a bizonyos esetekben csúfondárosan éktelenkedő helyesírási és sajtóhibákról. Az ilyesmit, úgy hisszük, még az akármiféle kapkodás, sietés sem indokolja.

Összegezőképpen elmondhatjuk: Topolya Község Képviselő-testülete értékes és hasznos mű kiadásával járult hozzá történelmi szakirodalmunk gyarapításához, a kötet összeállítója pedig a történelmi kutatómunka avatott értőjévé lépett elő a történelmi hitellel kevesebbet törődő publicisták táborából.

PÉNOVÁTZ ANTAL

A MAGYAR—DÉLSZLÁV KULTURÁLIS KAPCSOLATOK MUNKÁSA

PAVEL AGOSTON: *Válogatott tanulmányai és cikkei.*

Vas megye. Tanácsa Végrehajtó Bizottsága, Szombathely, 1976.

PAVEL AGOSTON: *A szlovén irodalom vázlatos áttekintése.*

József Attila Tudományegyetem. Orosz Nyelvi és Irodalmi Tanszék, Szeged, 1976.

Pável Agoston születésének kilencvenedik, halálának pedig harmincadik évfordulója alkalmából jelentette meg Vas megye Tanácsa a „mind-